

Arbeids- og inkluderingsdepartementet

Vår ref.
24/1690 - 2

Deres ref

Dato
28.10.2024

Hørings svar fra Likestillings- og diskrimineringsombudet til NOU 2024:13 Lov og frihet

Likestillings- og diskrimineringsombudet viser til høringsbrev av 28. juni 2024 der Arbeids- og inkluderingsdepartementet sender NOU 2024: 13 Lov og frihet — Negativ sosial kontroll, æresmotivert vold, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse, psykisk vold og ufrivillig utenlandsopphold – juridiske problemstillinger og forslag til regelverksendringer, på høring. Høringsfrist er 28. oktober 2024.

Ombudets mandat og forholdet til diskrimineringskonvensjonene

Likestillings- og diskrimineringsombudet (ombudet) har som mandat å arbeide for likestilling og mot diskriminering på grunn av kjønn, graviditet, permisjon ved fødsel og adopsjon, omsorgsoppgaver, etnisitet, religion, livssyn, funksjonsnedsettelse, seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk og alder.

Ombudet har også tilsynsansvar med at norsk rett og forvaltningspraksis er i samsvar med de forpliktelsene Norge har etter FNs diskrimineringskonvensjoner, herunder FNs kvinnediskrimineringskonvensjon (CEDAW), FNs rasediskrimineringskonvensjon (CERD) og FN-konvensjonen om rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne (CRPD).

Etter CEDAW-konvensjonen artikkel 2 f og 5 har myndighetene et ansvar for å treffe alle tiltak som er nødvendige, også i lovs form, for å endre eller oppheve eksisterende lover, forskrifter, sedvane og praksis som innebærer diskriminering av kvinner, samt treffe alle tiltak som er nødvendige for å endre menns og kvinners sosiale og kulturelle atferdsmønstre, med sikte på å avskaffe fordommer og hevdvunnen og all annen praksis som bygger på stereotype manns- og kvinneroller, eller på forestillingen om at et av kjønnene er det andre underlegent eller overlegent. Kvinnediskrimineringskomiteen har uttalt at dette innebærer en forpliktelse for statene til å sikre at skadelige praksiser, som negativ sosial kontroll, æresmotivert vold, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og ufrivillig utenlandsopphold,

forhindres og elimineres, og en plikt til å respektere, beskytte og oppfylle rettighetene til kvinner og jenter slik at de kan leve fri fra skadelige praksiser.¹ Samtidig har staten en plikt til å treffe effektive tiltak for å endre, oppheve eller sette ut av kraft alle lover og forskrifter som fører til rasediskriminering, eller som opprettholder rasediskriminering der dette forekommer etter CERD-konvensjonen artikkel 2 c.

Ombudet kommenterer Arbeids- og inkluderingsdepartementets NOU 2024:13 ut fra et likestillingsperspektiv. Vi viser for øvrig til våre innspill til lovutvalget² og innspill til handlingsplanen mot negativ sosial kontroll og æresrelatert vold.³

Overordnede innspill

Ombudet mener utvalget har gjort et grundig og godt arbeid. Vi har forståelse for at det er gjort avgrensninger i arbeidet. Likevel mener vi at i en gjennomgang av de samlede juridiske problemstillinger i saker om negativ sosial kontroll, æresmotivert vold, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse, psykisk vold og ufrivillig utenlandsopphold, også bør se hen til juridiske problemstillinger som knytter seg til forebygging, beskyttelse og koordinerte tiltak. Dette er de pilarene Istanbul-konvensjonen fremhever som nødvendige for å forebygge og verne mot vold mot kvinner og vold i nære relasjoner.⁴ Videre har kvinnekommisjonen uttalt om skadelige praksiser, som negativ sosial kontroll, æresmotivert vold, kjønnslemlestelse og tvangsekteskap, at: “Efforts to change the practices must address those underlying systemic and structural causes of traditional, re-emerging and emerging harmful practices, empower girls and women and boys and men to contribute to the transformation of traditional cultural attitudes that condone harmful practices, act as agents of such change and strengthen the capacity of communities to support such processes.”⁵

Vi savner derfor en vurdering av problemstillinger knyttet til forebygging, beskyttelse og koordinerte tiltak i utvalgets vurderinger. Særlig savner vi at utvalget i større grad vurderer om det er behov for endringer som kan sikre bedre ivaretagelse av utsatte gjennom for eksempel styrking i lovverk som regulerer akutttilbud, i støtteordninger eller trygderettigheter, samt en bredere vurdering av hvordan man gjennom lovverk bedre kan samordne og samarbeide på tvers av etater, for på den måten å sikre at utsatte ivaretas på en tilstrekkelig måte.

---

¹ <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g19/134/42/pdf/g1913442.pdf>

² [LDO - Innspill til lovutvalg om negativ sosial kontroll, æresrelatert vold, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og psykisk vold](#)

³ <https://www.ldo.no/arkiv/hoeringsarkiv/hoeringar-2024/>

⁴ https://lovdata.no/dokument/TRAKTAT/traktat/2011-05-11-22/KAPITTEL_1#KAPITTEL_1

⁵ <https://www.ohchr.org/en/documents/tools-and-resources/harmful-practices-gender-based-violence-against-women-and-girls-cedaw>

Etter Istanbul-konvensjonen artikkel 7 skal statene sikre en helhetlig og samordnet politikk på feltet. I evalueringen av Norge påpekte GREVIO⁶ at oppdelingen av arbeidet mot vold i nære relasjoner i ulike handlingsplaner og departement bidrar til en uheldig fragmentering. Blant annet skriver de om arbeidet mot skadelige praksiser at: “Approaching the problem from the viewpoint of culture and integration runs the risk of overlooking the root causes of violence related to “honour”. Furthermore, such an approach may perpetuate stereotypes about national and/or ethnic minorities. In this respect, GREVIO notes indications from experts in the field that the NAP on negative social control, violence related to “honour”, forced marriage and female genital mutilation tends to construct violence in migrant families as different from violence in the general population and treats it primarily as an integration issue.”⁷ Ombudet vil etter dette understreke at vi mener at arbeidet mot negativ sosial kontroll og æresrelatert vold bør omfattes av det generelle arbeidet mot vold i nære relasjoner, for å se arbeid mot alle former for slik vold i sammenheng.⁸

Ombudet er videre opptatt av at flere av lovforslagene vil ramme personer med annen etnisk bakgrunn enn norsk hardere enn andre. Det er i alle disse tilfellene særlig viktig å sikre at bestemmelsene ikke i realiteten fører til ulovlig diskriminering på grunn av etnisitet. Uansett kan regler som direkte retter seg mot innvandrere og særlig innvandrere fra visse religioner eller kulturer, virke stigmatiserende for disse gruppene. Generelt savner vi vurderinger av om lovforslagene kan diskriminere eller bidra til økt stigmatisering på grunn av etnisitet, og hva man kan gjøre for å begrense eventuell stigmatisering.

Videre anbefaler ombudet å vurdere om det kan være hensiktsmessig å gå bort fra begrepene æresrelatert vold og negativ sosial kontroll. Når det gjelder æresrelatert vold mener vi det kan være mer hensiktsmessig å konkretisere det særegne i dette fenomenet. Slik vi oppfatter det, handler dette fenomenet om kollektivistisk begrunnet eller kollektivistisk utøvd vold. Et mulig begrep for å dekke dette kan kanskje være «kollektivistisk vold». Det vil også dekke andre former for kollektivistisk begrunnet eller kollektivistisk utøvd vold som ikke har sammenheng med ære og skam. Videre mener vi at bruken av begrepet æresrelatert vold kan bidra til å fremstille denne volden som mer annerledes enn annen vold i nære relasjoner enn det den er, og at man overser grunnleggende likhetstrekk i voldsbildet hos minoritetsnorske og majoritetsnorske familier der det utøves vold. Det kan igjen føre til at man overser de underliggende årsakene til volden.⁹ Når det gjelder begrepet negativ sosial kontroll, mener vi at begrepet er uklart, blant annet når det gjelder å forstå når noe er legitim kontroll og når noe blikker over i vold. Det kan i verste fall føre til at hjelpeapparatet ikke fanger opp tilfeller av

---

⁶ Istanbul-konvensjonens overvåkningsorgan

⁷ <https://rm.coe.int/grevio-inf-2022-30-report-norway-eng-pour-publication/1680a923f8> avsnitt 32 og 33

⁸ Mer om våre vurderinger av dette i innspill til handlingsplan mot negativ sosial kontroll etc.

⁹ https://press.nordicopenaccess.no/index.php/noasp/catalog/book/99_side_62,
<https://press.nordicopenaccess.no/index.php/noasp/catalog/book/99> kapittel 3

vold eller at volden bagatelliseres. Vi viser for øvrig til høringssvaret vårt til handlingsplan mot negativ sosial kontroll, æresrelatert vold, der vi utdyper våre synspunkter når det gjelder begrepsbruk.¹⁰

I tillegg til dette mener ombudet blant annet:

- At forbudet mot psykisk vold i straffeloven må tydeliggjøres, og at det bør innføres endringer som senker terskelen for hva som kan anses som straffbar psykisk vold.
- At personkretsen i straffeloven § 282 og 283 bør utvides til å gjelde storfamilie og kjæresteforhold.
- At det er i tråd med CEDAW-komiteens anbefalinger å innta æresmotiv som en straffeskjerpende omstendighet i straffeloven. Ombudet anbefaler likevel at man vurderer nøye hvordan dette kan lovfestes på en hensiktsmessig måte, blant annet slik at man sikrer en klar lovgivning og unngår utilsiktede konsekvenser.
- At aldersgrensen for ekteskap bør utvides til 18 år.
- At personer med midlertidig oppholdstillatelse, og som er utsatt for ulike former for vold i samlivet, risikerer å måtte bli værende i det voldelige forholdet i frykt for å miste oppholdstillatelsen. Vi mener det må gjennomføres flere endringer i utlendingsloven for å hindre dette, herunder å tydeliggjøre at mishandling også omfatter tilfeller der det (bare) er utøvd psykisk vold, at kravet om senket livskvalitet fjernes, og at botidskravet senkes til ett år.
- At det er gode grunner for å innføre bestemmelser for å hindre skadelige utenlandsopphold, men at det må vurderes grundigere om forslagene til endringer er presise nok, og om de vil være proporsjonale sett i lys av vernet mot diskriminering på grunn av etnisitet.
- At fri rettshjelpsordningen må utvides til å omfatte saker som gjelder kjønnsbasert vold, herunder negativ sosial kontroll, æresmotivert vold, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse, psykisk vold og ufrivillig utenlandsopphold.

Del 2 - Straff

Til kapittel 7.6 - Straff ved psykisk vold og negativ sosial kontroll

Ombudet støtter utvalget i at forbudet mot psykisk vold i straffeloven må tydeliggjøres, og at det bør innføres endringer som senker terskelen for hva som kan anses som straffbar psykisk

---

¹⁰ <https://www.ohchr.org/en/documents/tools-and-resources/harmful-practices-gender-based-violence-against-women-and-girls-cedaw>

vold. Vi viser til at GREVIO anbefaler Norge å innføre et eget straffebud om psykisk vold, og mener det må foreligge tungtveiende grunner for ikke å innføre et eget straffebud om psykisk vold.¹¹

Dersom man ikke innfører et eget straffebud mot psykisk vold, er det viktig at det tydeliggjøres at psykisk vold er forbudt, helst i ordlyden i relevante bestemmelser i straffeloven. Vi er usikre på om utvalgets forslag til ordlyd i straffeloven § 282 – en presisering av at andre krenkelser omfatter psykisk og fysiske krenkelser – i tilstrekkelig grad synliggjør at psykisk vold og annen mishandling enn den fysiske, for eksempel kontrollerende atferd, digital vold, materiell vold, økonomisk vold osv., inngår i gjerningsbeskrivelsen i straffeloven § 282, og at slike krenkelser alene kan utgjøre mishandling i strid med § 282. Vi anbefaler at man vurderer om det ikke er mer treffende å tilføye de mest vanlige formene for psykisk vold i gjerningsbeskrivelsen, for eksempel ved å skrive: «den som ved trusler, tvang, frihetsberøvelse, *kontroll, nedverdiggende behandling*, vold eller andre krenkelser».

I likhet med utvalget mener ombudet at det er nødvendig å innføre endringer som senker terskelen for hva som kan anses som straffbar psykisk vold. Blant annet bør det presiseres at også enkelttilfeller av psykisk vold, dersom den er alvorlig, kan rammes av straffeloven § 282. Vi kan ikke se på hvilken måte utvalgets forslag vil bidra til å senke terskelen for hva som anses som straffbar, psykisk mishandling i nære relasjoner.

Når det gjelder straffeloven § 266 om hensynsløs atferd, støtter ombudet forslaget om å endre gjerningsbeskrivelsen slik at det framgår at kontrollerende og nedverdiggende atferd også rammes. Samtidig understreker vi at strafferammen etter § 282 og etter § 266 er ulik. Det er viktig at man ikke gjør endringer i straffeloven som fører til at psykisk vold vurderes etter § 266, der atferden egentlig burde vurderes og straffes etter § 282. Vi anbefaler som vist til overfor, å vurdere om man også i § 282 bør tilføye de mest vanlige formene for psykisk vold i gjerningsbeskrivelsen, herunder *kontroll og nedverdiggende behandling*. Det kan også bidra til at alvorlig psykisk vold ikke nedsubsummeres til hensynsløs atferd, der dette ikke er riktig.

Vi er enige med utvalget i at man ikke bør benytte begrepet negativ sosial kontroll i straffeloven, fordi begrepet er upresist. Samtidig mener vi at det kan være hensiktsmessig å vise til at kontroll og ekstrem kontroll kan være en form for mishandling, som kan være straffbart etter blant annet § 282 og § 266. Vi viser for øvrig til våre bemerkninger om bruken av begrepet negativ sosial kontroll overfor.

---

¹¹ <https://rm.coe.int/grevio-inf-2022-30-report-norway-eng-pour-publication/1680a923f8> avsnitt 178

Til kapittel 8 – Straffeloven § 282 og § 283 – mishandling utøvet av storfamilien

Ombudet støtter forslaget om å utvide personkretsen i § 282 og § 283 til også å omfatte storfamilien, for på den måten å gi et bedre vern mot kollektivistisk vold i nære relasjoner. Vi er likevel kritiske til at utvalget ikke vil utvide personkretsen til å gjelde nåværende og avsluttede kjæresteforhold, der volden også kan preges av tillitsbruddet og den psykologiske bindingen mellom gjerningsperson og utsatt. Vi mener det kan være særlig viktig å inkludere kjæresteforhold i personkretsen, for å fange opp vold som skjer i unge relasjoner, som forskning indikerer at er økende.¹² Selv om kjæresterelasjoner kan være ulike, vil kravet om at det har skjedd mishandling, uansett gjelde. Mishandlingskravet innebærer en høy terskel for straffansvar, og gjerningspersonen må ha en slik relasjon til offeret at hen kan utføre mishandling. Det vil også føre til at det må være en viss psykologisk binding mellom offer og gjerningsperson, for at bestemmelsen kommer til anvendelse. Det vil igjen gjøre at en del kjæresterelasjoner, som er kortvarige og ikke like bindende, vil falle utenfor virkeområdet til § 282. Vi mener derfor at en utvidelse av personkretsen til også å omfatte kjæresterelasjoner, ikke vil gjøre bestemmelsen upresis eller lite forutberegnelig.

Til kapittel 9 – Straffeloven § 283 om grov mishandling i nære relasjoner

Ombudet støtter som utgangspunkt at det kan tas inn som et moment i vurderingen av om mishandlingen er grov, at den er begått av flere i fellesskap. Samtidig er det viktig å understreke at det ikke nødvendigvis er slik at mishandling utøvd av flere, oppleves mer skadelig for den enkelte. Dette må derfor vurderes konkret fra sak til sak. I tillegg bemerker vi at dette allerede fremgår som et moment som kan være straffskjerpene i straffeloven § 77. Vi er derfor usikre på om det er nødvendig også å innta dette momentet også i straffeloven § 283, og anbefaler at dette vurderes nærmere.

Vi støtter utvalgets vurdering av at man ikke skal ta inn et moment i vurderingen av om mishandlingen er grov, at mishandlingen er begått med æresmotiv.

Til kapittel 10 – Æresmotiv som straffskjerpene moment

Kvinnediskrimineringskomiteen slår fast statenes forpliktelse til systematisk å undersøke, forfølge og straffe all æresmotivert vold, og at slik vold er uforenelig med konvensjonen.¹³

---

¹² Se blant annet: <https://www.nkvts.no/rapport/nesten-innafor-seksuell-vold-og-krenkelser-i-unges-naere-relasjoner/>

"Nesten innafor": Seksuell vold og krenkelser i unges nære relasjoner. *NKVTS* (2024):

<https://www.nkvts.no/rapport/nesten-innafor-seksuell-vold-og-krenkelser-i-unges-naere-relasjoner/> og Omfang av vold og overgrep i den norske befolkningen. *NKVTS* (2023) s. 189-190:

https://www.nkvts.no/content/uploads/2023/11/NKVTS_Rapport_1_23_Omfang_vold_overgrep.pdf

¹³ <https://www.ohchr.org/en/documents/tools-and-resources/harmful-practices-gender-based-violence-against-women-and-girls-cedaw>

Komiteen anbefaler at statene: «include honour-related violence as well as gender-based violence as an aggravating circumstance in criminal law».¹⁴

Ombudet mener det kan være gode grunner til å synliggjøre æresmotiv som et straffskjerpene moment i straffelovgivningen, og viser til kvinnekommisjonens anbefalinger på dette punktet. Vi påpeker likevel utfordringene vi har vist til over når det gjelder bruken av begrepet «ære». I tillegg understreker vi at komiteen anbefaler statene å inkludere æresrelatert vold, så vel som kjønnsbasert vold, som straffeskjerpene momenter i straffelovgivningen. Slik vi forstår utvalget, er det kun et forslag om å innta æresrelatert vold i listen over straffeskjerpene momenter, og ikke et forslag om også å innta kjønnsbasert vold som straffeskjerpene moment, slik komiteen anbefaler. Vi mener at det bør vurderes nærmere om det er hensiktsmessig kun å innta æresmotiv som straffeskjerpene moment i straffeloven § 77, eller om man i så fall også bør ta inn annen kjønnsbasert vold som straffeskjerpene moment. I tillegg anbefaler vi at man vurderer om det å innta æresmotiv som straffeskjerpene moment vil gi en tilstrekkelig klar lovgivning, og om forslaget kan få utilsiktede konsekvenser.

Uavhengig av om æresmotiv nevnes i straffeloven § 77, er det avgjørende at kultur eller religion ikke kan vektlegges i formildende retning ved straffutmålingen. Artikkel 5 i CEDAW slår fast at konvensjonspartene skal treffe alle tiltak som er nødvendige for å endre menns og kvinners sosiale og kulturelle atferdsmønstre, med sikte på å avskaffe fordommer og hevdvunnen og all annen praksis som bygger på stereotype manns- og kvinneroller, eller på forestillingen om at et av kjønnene er det andre underlegent eller overlegent. Komiteen har tolket dette slik at konvensjonen forplikter myndighetene til å fordømme alle former for diskriminering, og at kultur eller religion ikke kan rettferdiggjøre vold mot kvinner.¹⁵ Komiteen anbefaler statene: «To bring national legislation and policies into line with international human rights standards and recognise explicitly that “honour”, along with culture, custom, religion and tradition should not be regarded as a justification in criminal proceedings concerning the commission of gender-based violence against women»¹⁶. Etter Istanbul-konvensjonen artikkel 42 er det også pålagt statene å: «ved lovgivning eller på annen måte treffe de tiltakene som er nødvendige for å sikre at kultur, skikker, religion, tradisjon eller såkalt «ære» ikke kan brukes til å rettferdiggjøre en voldshandling som omfattes av denne konvensjonen, i straffesaker som blir innledet etter at det er utført en slik handling.»

---

¹⁴ <https://www.ohchr.org/en/documents/tools-and-resources/harmful-practices-gender-based-violence-against-women-and-girls-cedaw> avsnitt 29

¹⁵ CEDAW artikkel 5 og <https://www.ohchr.org/en/documents/tools-and-resources/harmful-practices-gender-based-violence-against-women-and-girls-cedaw> avsnitt 5.

¹⁶ <https://www.ohchr.org/en/documents/tools-and-resources/harmful-practices-gender-based-violence-against-women-and-girls-cedaw> avsnitt 30.

I sine siste konkluderende observasjoner om Norge, uttrykker kvinnediskrimineringskomiteen bekymring over økningen av saker som gjelder æresmotivert vold. For å bekjempe denne volden anbefaler komiteen å: “Intensify monitoring the incidence of violence in the name of so-called “honour” while taking into consideration all circumstances that may lead to the increase or decrease of reporting of these cases and also analyse the reason for the increase in reporting of the latter. It also recommends that the State party disseminate information through different accessible channels, including at school and via social media, and provide support for victims and for women or girls who fear that they may be subjected to violence in the name of so-called “honour”.”

Ombudet mener det vil være nødvendig å undersøke hvilke andre tiltak som kan innføres for å bekjempe såkalt æresmotivert vold, i tillegg til de rent strafferettslige.

Til kapittel 12 – Tvangsekteskap og barneekteskap

Ombudet støtter forslaget om å utvide aldersgrensen for ekteskap til 18 år. Det vil være i tråd med anbefalinger fra CEDAW-komiteen, som uttaler at alle ekteskap der en eller begge parter er under 18 år er barneekteskap. Barneekteskap omtales av FNs kvinnediskrimineringskomité og i Europaparlamentets resolusjon av 4. juli 2018 som tvangsekteskap, og anses som en skadelig praksis som bør bekjempes.¹⁷ Gjennom praksis fra CEDAW-komiteen er det fastslått at statene bør gjennomgå og revidere relevant lovgivning for å sikre at aldersgrensen for å inngå ekteskap for kvinner og menn er 18 år, at alle unntak fra denne regelen fjernes og at brudd på forbudet eksplisitt kriminaliseres.¹⁸ Ombudet mener at dersom alle ekteskap inngått med barn under 18 år anses som tvangsekteskap, kan det bidra til at barn mellom 16 og 18 år som er utsatt for tvangsekteskap, ikke behøver å havne i en lojalitetskonflikt med sine foreldre, og til at det blir lettere å be om hjelp.

Vi støtter også utvalgets forslag om å utvide bestemmelsen til å ramme foreldres aktive eller passive handlinger for at et barneekteskap kommer i stand, samt den som er ansvarlig for å vigse ekteparet, da dette vil bidra til å kriminalisere brudd på forbudet mot tvangsekteskap/barneekteskap. Til sist mener vi at det kan være gode grunner for å etablere et straffansvar for den som lever i et ekteskap/i en ekteskapslignende forbindelse med et barn. Samtidig ser vi at det kan være utfordringer med å vurdere sakene, for eksempel der en 17-

---

¹⁷ <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N14/627/78/PDF/N1462778.pdf?OpenElement> avsnitt 20, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2018-0187_EN.html avsnitt R

¹⁸ <https://www.ohchr.org/en/documents/tools-and-resources/harmful-practices-gender-based-violence-against-women-and-girls-cedaw> avsnitt 20, CO Uzbekistan, CEDAW/C/UZB/CO/6, para. 42(a); CO Indonesia, CEDAW/C/IDN/CO/8, para. 52(a); CO Russia, CEDAW/C/RUS/CO/9, para. 57(a); CO Moldova, CEDAW/C/MDA/CO/6, para. 43(a); CO Lithuania, CEDAW/C/LTU/CO/6, para. 45(b)

åring inngår samboerskap med en som er 19 år. Det bør utredes hvordan en slik regel skal håndheves i praksis.

Vi mener til sist at utsatte for tvangsekteskap og barneekteskap bør ha en ubetinget rett til fri retts hjelp, herunder bistandsadvokat. Det er også i tråd med anbefalinger fra CEDAW-komiteen.¹⁹

Til kapittel 14 – Straff ved skadelige utenlandsopphold

Som utvalget også påpeker, inneholder ikke FN-konvensjonene mot diskriminering eller Istanbul-konvensjonen eksplisitte krav om å kriminalisere ufrivillige eller skadelige utenlandsopphold. Samtidig krever konvensjonene at staten gjennomfører tiltak for å sikre at ingen utsettes for kjønnsbasert vold, herunder skadelige praksiser. Lovgivning slår samtidig fast at indirekte diskriminering på grunn av etnisitet, herunder landbakgrunn, er ulovlig.

Ombudet støtter som utgangspunkt forslaget om å innføre et eget straffebud som rammer personer med foreldreansvar som sender et barn til utlandet til forhold som medfører alvorlig fare for barnets liv eller helse. Samtidig er vi opptatt av at en god straffelovgivning kjennetegnes av klare og presise straffebud. Vi understreker betydningen av at straffebudet om skadelige utenlandsopphold må være presist utformet, og at man sikrer at straffebudet kun kriminaliserer handlinger som er straffverdige. Fordi straffebudet vil ramme personer med annen etnisk bakgrunn enn norsk hardere enn andre, er det særlig viktig å sikre at ikke bestemmelsen i realiteten fører til ulovlig diskriminering på grunn av etnisitet. Uansett kan egne straffebud om skadelige utenlandsopphold virke stigmatiserende for grupper som sender barn på utenlandsopphold i hjemlandet, også der oppholdet ikke vil være skadelig. Vi mener det vil være hensiktsmessig å undersøke om man på andre mindre inngripende måter, kan forhindre at barn sendes på skadelige utenlandsopphold.

Til kapittel 15 - Kjønnslemlestelse

Både CEDAW-konvensjonen og Istanbul-konvensjonen slår fast at kjønnslemlestelse utgjør brudd på kvinners grunnleggende rettigheter og er en skadelig praksis, og at medlemsstatene må vedta lovgivning som effektivt får slutt på slik praksis.²⁰ Vi er imidlertid enig med utvalget i at kjønnslemlestelse og medvirkning til kjønnslemlestelse er tilstrekkelig kriminalisert i straffeloven. Samtidig understreker vi behovet for å undersøke hvorfor så få

---

¹⁹ <https://www.ohchr.org/en/documents/tools-and-resources/harmful-practices-gender-based-violence-against-women-and-girls-cedaw> avsnitt 15

²⁰ <https://www.ohchr.org/en/documents/tools-and-resources/harmful-practices-gender-based-violence-against-women-and-girls-cedaw> avsnitt 8-11

saker om kjønnslemlestelse når rettsapparatet og hvorfor ingen saker så langt har endt med domfellelse.²¹

Del 3 – Ekteskapsloven og utlendingsloven mv.

Til kapittel 16 – Tiltak mot tvangsekteskap i ekteskapsloven og trossamfunnsloven

I likhet med utvalget mener ombudet at kunnskapsgrunnlaget når det gjelder om et forbud mot søskenbarneekteskap kan forhindre tvangsekteskap, ikke er tilstrekkelig til at vi kan innføre et generelt forbud mot søskenbarneekteskap. Vi er derfor kritiske til at det nå er innført et forbud mot slike søskenbarneekteskap, uten at denne kunnskapsinnhenting er gjennomført. Vi viser også til vårt hørings svar om forslag til forbud mot søskenbarneekteskap, der vi begrunner våre synspunkt på søskenbarneekteskap nærmere.²²

Ombudet støtter utvalgets forslag om å utrede muligheten til å innføre tiltak som kan gjøre det enklere for kvinner å oppnå religiøs eller kulturell skilsmisse, for eksempel etter nederlandsk modell. Vi støtter også forslaget om å utvide søksmålsfristen i ekteskapsloven § 16.

Til kapittel 17 – Tiltak mot tvangsekteskap i utlendingsloven

Ombudet er i utgangspunktet positiv til viljen til å innføre tiltak for å hindre tvangsekteskap og barneekteskap i utlendingsloven, og er opptatt av at myndighetene legger til rette for en effektiv håndheving av forbudet, noe som etter vår mening vil være et viktig og effektivt forebyggende tiltak.

Når det gjelder 24-årskravet, har ombudet tidligere uttalt seg kritisk til dette, og mener fortsatt at dette kravet kan reise spørsmål om indirekte diskriminering på grunn av etnisitet. Vi er derfor kritiske til å ha et slik krav i utlendingsloven. Vi støtter uansett forslaget om å undersøke nærmere hvilke andre negative konsekvenser innføringen av 24-årskravet kan ha hatt i Norge, og mener det er alvorlig dersom kravet fører til forsinket søknad om familiegjenforening, men ikke til å hindre at tvangsekteskap inngås. Mer om våre vurderinger av 24-årskravet for oppholdstillatelse for familiegjenforening kan leses i hørings svar linket til i fotnote.²³

---

²¹ <https://www.idunn.no/doi/10.18261/9788215069487-24-06>

²² <https://www.ldo.no/arkiv/hoyringsarkiv/hoyringar-2023/horingssvar-til-forslag-til-forbud-i-ekteskapsloven-mot-soskenbarneekteskap/>

²³ <https://www.regjeringen.no/contentassets/71ed1d4530f346d9b79ac8da6518966b/likestillings-og-diskrimineringsombudet.pdf?uid=Likestillings-og-diskrimineringsombudet>

Vi er på den annen side positive til forslag om å utvide utlendingsloven § 51 til å omfatte ekteskapslignende forbindelser, samt til å forskriftsfeste som moment i vurdering etter utlendingsloven § 51 at partene er «klart ujevne i alder og mental utvikling.». Vi mener det er hensiktsmessig å innhente mer kunnskap om søskenbarneekteskap og sammenhengen med tvangsekteskap, før søskenbarneekteskap forskriftsfestes som moment i vurderingen etter utlendingsloven § 51.

Ombudet mener det er svært viktig at det tydeliggjøres at det må benyttes tolk der referansepersonen intervjues på grunnlag av mistanke om ufrivillig ekteskap. Plikten bør fremgå av forskrift. I tillegg må det fremgå tydelig at det i disse sakene må gjennomføres alenesamtaler med den man mistenker er utsatt.

Til kapittel 18 – Oppholdstillatelse på selvstendig grunnlag

Ombudet er bekymret for om personer med midlertidig oppholdstillatelse som er utsatt for ulike former for vold i samlivet, og særlig de som utsettes for psykisk vold, ikke får den beskyttelsen de trenger og har krav på. Istanbulkonvensjonen artikkel 59 pålegger statene å innføre en lovgivning som sikrer at en voldsutsatt får oppholdstillatelse på selvstendig grunnlag. Både CEDAW- og CERD-komiteen har imidlertid ytret bekymring for situasjonen til kvinner som har midlertidig opphold på familiegjengenforening og som utsettes for vold i samlivet.²⁴ Særlig har de kritisert botidskravet (tre år), som kan føre til at kvinner forblir i det voldelige forholdet i frykt for å miste oppholdstillatelsen. I sine seneste konkluderende anbefalinger til Norge, uttrykker CEDAW-komiteen bekymring for: “That migrant women whose residence status depends on their husband’s and who need to stay three years in a marriage before being eligible for a residence permit in their own right, might be forced to stay in a violent relationship, given that the exception in Section 53 (1) b of the Immigration Law is often interpreted strictly by the Directorate of Immigration, which reportedly applies a higher threshold for the severity of the abuse than stipulated by law and requires financial independence of the victim, although the Immigration Regulations exempt victims of gender-based violence from this requirement.”²⁵

Vi mener vi at det må gjøres flere endringer i utlendingsloven for å sikre at kvinner utsatt for vold i samlivet, ikke opplever at de må bli i det voldelige forholdet for å beholde oppholdstillatelsen. Ombudet støtter blant annet utvalgets forslag om en forskriftshjemmel, slik at momenter i mishandlingsvurderingen, som i dag fremgår i UDIs rundskriv, kan

---

²⁴ https://www.ldo.no/globalassets/_ldo_2019/03_ombudet-og-samfunnet/konvensjoner/fnskvinnekonvensjon/cedaw2017.pdf s. 6

²⁵ CEDAW/C/NOR/CO/10 avsnitt 30

forskriftsfestes. Vi utdyper hvilke andre endringer vi mener at må gjennomføres i det følgende.

Om vilkåret mishandling

Ombudet støtter forslaget om at utlendingsloven § 53 b endres slik at det går frem at mishandlingsbegrepet omfatter psykisk mishandling, og også psykisk mishandling alene. Vi mener det må tydeliggjøres i forskrifts form hva som ligger i begrepet psykisk mishandling. Her støtter vi blant annet utvalget i at det er nødvendig å synliggjøre at ved den konkrete vurderingen av om noe utgjør psykisk mishandling, kan ulike sårbarhetsfaktorer ved den utsatte virke skjerpene, for eksempel maktubalanse, at den utsatte har kort botid i Norge, manglende norskkunnskaper og nettverk/støtte, eller at hun kan bli truet med å sendes tilbake til hjemlandet hvis hun ikke gjør som ektefellen sier. Fratas man kontroll over egen økonomi eller mulighet til å ta lønnet arbeid, kan det få betydning for muligheten til å få permanent oppholdstillatelse, noe som også kan være et skjerpene moment i den konkrete vurderingen. Ut over dette mener vi at det er nødvendig å eksemplifisere i forskrift hva psykisk vold er, og hvor den nedre grensen kan være. Det må fremgå at kombinasjonen av flere former for kontroll eller psykisk vold samtidig, som alene ikke vil anses som mishandling, vil kunne gjennomsyre et forhold og gjøre at det til sammen likevel må forstås som alvorlig mishandling. Vi er i utgangspunktet enig i at selve begrepet negativ sosial kontroll ikke tas inn i utlendingsloven § 53 b, fordi det er et upresist begrep. Når det er sagt, mener vi at det må fremgå klart i forskrift til loven at press, oppsyn, trusler eller tvang som systematisk begrenser noen i sin livsutfoldelse eller gjentatte ganger hindrer en person i å treffe selvstendige valg om eget liv og egen fremtid, klart kan utgjøre mishandling etter utlendingsloven § 53, det vil si at den gjengse definisjonen av negativ sosial kontroll inntas i forskrift som forklaring på hva psykisk vold kan være.

Ombudet støtter utvalget i at kravet om at mishandlingen må ha ført til redusert livskvalitet fjernes. Det er ikke presisert hva som ligger i kravet om redusert livskvalitet, annet enn at praksis har slått fast at det ikke må være en skade av helt forbigående art. UDI uttaler at det er vanskelig å vurdere om vilkåret er oppfylt. Etter straffeloven § 282 er det heller ikke et tilsvarende krav om redusert livskvalitet for at noe skal anses som mishandling etter bestemmelsen. I praksis kan kravet føre til at terskelen for hva som utgjør mishandling etter bestemmelsen blir høy og kanskje også høyere enn etter straffeloven § 282. Ombudet mener at kravet om redusert livskvalitet svekker kvinnenens rettssikkerhet, og at det må fjernes.

Til sist mener ombudet at det er nødvendig å utrede hvordan utlendingsloven § 53 b og UDIs tolkning av bestemmelsen fungerer, og om terskelen for hva som anses som mishandling i realiteten er for høy, særlig i saker som gjelder psykisk vold, herunder negativ sosial kontroll. Ombudet mener at det bør gjennomføres en evaluering av saksbehandlingen av søknader om

oppholdstillatelse på selvstendig grunnlag etter utlendingsloven § 53 b, og på bakgrunn av funnene, utarbeide en strategi for gjennomføring av eventuelle utbedringer. Det er i tillegg nødvendig med kompetanseheving i hjelpeapparatet om denne bestemmelsen, og om muligheten voldsutsatte har til å søke om opphold på selvstendig grunnlag dersom de er utsatt for mishandling.²⁶

Om bo sammen-vilkåret

Ombudet støtter forslaget om å gjøre unntak fra bo sammen-vilkåret når den utsatte er referanseperson.

Vi mener at det også må vurderes hvordan man kan gjøre unntak fra bo sammen-vilkåret i utl. § 40 for den som opplever mishandling og som ønsker å søke om opphold på selvstendig grunnlag, og at vilkåret om at samlivet må være opphørt i utl. § 53 b bør fjernes.

Bestemmelsene kan føre til at mange ikke tør å søke om opphold på selvstendig grunnlag, fordi konsekvensene ved et eventuelt avslag vil bli tilbakekall eller utvisning. I Chelaghma (2022) står det blant annet at «bo-sammen kravet fører til at innvandrerkvinner på familieinnvandring står i et avhengighetsforhold til ektemannen, og blir utsatt for vold og kynisk utnyttelse.», og hun viser til eksempler der utsatte blir værende i voldelige forhold i frykt for å miste sin oppholdstillatelse.²⁷ Ombudet mener etter dette at man bør gjøre en vurdering av disse to bestemmelsene, og av hvordan man kan unngå at de hindrer utsatte fra å søke hjelp. Her viser vi til at utvalget foreslår å gjøre unntak fra bo sammen-vilkåret når barnet er referanseperson i en sak om familieinnvandring, dersom det er behov for å flytte barnet midlertidig ved mistanke om vold og omsorgssvikt i hjemmet. Dette er for å hindre at et barn unngår å oppsøke hjelp av frykt for at familiemedlemmer vil miste oppholdstillatelsen i Norge. Ombudet mener at de samme hensynene gjør seg gjeldende der det er den utsatte som opplever mishandling og som ønsker å søke om opphold på selvstendig grunnlag. Også i disse tilfellene er det nødvendig å hindre at den utsatte unngår å søke hjelp av frykt for å miste oppholdstillatelsen i Norge.

Oppsummeringsvis mener ombudet at man på samme måte som for barn som er referanseperson, bør gjøre unntak fra bo sammen-vilkåret for utsatte som opplever mishandling, og som vil søke om opphold på selvstendig grunnlag. Uansett bør kravet i utlendingsloven § 53 b om at samlivet må være opphørt fjernes.

---

²⁶ Ombudet jobber med å gjennomgå saker fra UDI som gjelder avslag på opphold på selvstendig grunnlag etter utlendingsloven § 53 b. Vi vil særlig undersøke hvorvidt det å være utsatt for psykisk vold/negativ sosial kontroll alene, etter UDIs vurderinger kan gi grunnlag for opphold på selvstendig grunnlag. Vi er bekymret for at mishandlingsbegrepet tolkes for strengt, særlig i tilfeller av psykisk vold alene eller overvekt av psykisk vold. Undersøkelsen vil sannsynligvis være ferdig i løpet av våren 2025.

²⁷ https://www.jus.uio.no/ior/forskning/omrader/kvinneverett/publikasjoner/skriftserien/111_chelaghma.pdf s. 81

Om botidskravet for å få permanent oppholdstillatelse

Både CEDAW- og CERD-komiteen har uttrykt bekymring for situasjonen til kvinner som er her på familieinnvandring og lever i voldelige forhold, men som ikke bryter ut av forholdet på grunn av botidskravet på fem/tre år. Ombudet mener man må redusere botidskravet til ett år, slik at man hindrer at personer forblir i voldelige forhold.

Behov for en helhetlig gjennomgang av utlendingslovens bestemmelser

Til sist mener ombudet at det er nødvendig med en helhetlig gjennomgang av regelverket i utlendingsloven for å vurdere om reglene får uforholdsmessige virkninger for innvandrerkvinner, og særlig innvandrerkvinner utsatt for vold. Dette anbefalte CEDAW-komiteen i konkluderende observasjoner om Norge allerede i 2017²⁸, men så vidt ombudet kjenner til er ikke dette gjort ennå. Undersøkelser tyder imidlertid på at ulike bestemmelser i utlendingsloven, til sammen får negative konsekvenser for innvandrerkvinner som er utsatt for vold.²⁹

Del V – Ufrivillige utenlandsopphold

Til kapittel 27 – Tiltak for å forhindre ufrivillige og skadelige utenlandsopphold

Flertallet foreslår at det innføres en hjemmel til å ilegge forbud mot at et barn skal tas med eller sendes ut av landet når det er fare for skadelige utenlandsopphold. De understreker at dette bare bør kunne ilegges i spesifikke situasjoner, herunder der det er fare for forhold som medfører fare for liv eller helse, fare for alvorlig omsorgssvikt og fare for at man fratras grunnleggende utdanning. I dag *kan* pass nektes utstedt, men utvalget foreslår at dette endres slik at pass skal nektes utstedt dersom det er ilagt utreiseforbud. For å kunne ilegge utreiseforbud, må det være overveiende sannsynlig at barnet vil tas med et sted som medfører alvorlig fare for barnets liv, helse eller utvikling. Det er ikke nok at man reiser til et land der for eksempel kjønnslemlestelse er vanlig. Utreiseforbud skal ikke ilegges der andre, mindre inngripende tiltak kan iverksettes.

I forbindelse med GREVIOs rapportering om Sverige fra 2019, ønsket de velkommen initiativet som da pågikk i Sverige om å innføre et lignende forbud mot å ta barn med ut av landet. I Sverige var imidlertid dette begrenset til barn som er i fare for å bli tatt med ut av landet for å inngå ekteskap, eller for jenter som er i fare for å bli utsatt for kjønnslemlestelse. GREVIO minnet i den forbindelse om at barneekteskap, tidlige ekteskap og tvangsekteskap er allment anerkjent som skadelige praksiser som krenker, misbruker eller svekker

---

²⁸ <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n17/394/14/pdf/n1739414.pdf> avsnitt 33

²⁹ Se eksempelvis Chelaghma (2022) kapittel 8:

https://www.jus.uio.no/ior/forskning/omrader/kvinnerett/publikasjoner/skriftserien/111_chelaghma.pdf,

menneskerettigheter, og som er knyttet til og opprettholder andre skadelige praksiser og menneskerettsbrudd, inkludert vold i hjemmet.³⁰

Ombudet er derfor av den oppfatning at det er viktig å innføre praksis og lovverk som hindrer at barn tas med til utlandet for å inngå ekteskap, eller for jenter som er i fare for å bli utsatt for kjønnslemlestelse. Samtidig ser vi at den foreslåtte bestemmelsen i hovedsak vil ramme personer med en annen etnisk bakgrunn enn norsk. Ombudet mener derfor at innføringen av et utreiseforbud, trolig vil utgjøre indirekte forskjellsbehandling på grunn av etnisitet.

Dersom forskjellsbehandlingen ikke har en objektiv og rimelig begrunnelse og ikke forfølger et legitimt formål, eller hvis det ikke er et rimelig proporsjonalitetsforhold mellom målet og de anvendte midler til realisering av målet, vil det utgjøre diskriminering i strid med blant annet rasediskrimineringskonvensjonen og likestillings- og diskrimineringsloven.³¹

For at det skal være lovlig å innføre et utreiseforbud, må dermed forbudet ha et legitimt formål, forskjellsbehandlingen må være proporsjonal og nødvendig for å oppnå formålet.

Å forhindre at barn tas med til et sted som medfører alvorlig fare for barnets liv, helse eller utvikling, er klart legitime formål. Ombudet er imidlertid, i likhet med utvalgets mindretall, bekymret for om forslaget går lenger enn det som er nødvendig og proporsjonalt. Særlig gjelder dette forslaget om et utreiseforbud som iverksettes der det er fare for at barnet fratras grunnleggende utdanning. Vi savner en vurdering av om det i disse tilfellene i stedet kan innføres mindre inngripende tiltak enn et utreiseforbud. Kan man iverksette mindre inngripende tiltak, vil ikke forskjellsbehandlingen være nødvendig. Vi mener også at det å innføre en bestemmelse om at pass skal fratras dersom det er ilagt utreiseforbud, vil være svært inngripende, og vi er bekymret for at dette kan få utilsiktede konsekvenser.

Til kapittel 29 – Dekking av reiseutgifter (refusjonsordning)

Ombudet støtter at man klargjør hvilke saksbehandlingsregler som skal gjelde for refusjonsordningen. Vi er opptatt av at alle som utsettes for kjønnsbasert vold på utenlandsopphold, får tilstrekkelig konsular bistand, blant annet hjelp til å dekke reiseutgifter.

Til kapittel 30 – Oppholdstillatelse for personer som er holdt tilbake i utlandet mot sin vilje

Ombudet støtter forslaget til utvalget om å flytte ordningen i utlendingsforskriften § 8-9 til utlendingsloven § 53, slik at en utlending som er mishandlet i Norge og deretter holdt tilbake

---

³⁰ <https://rm.coe.int/grevio-inf-2018-15-eng-final/168091e686> avsnitt 189

³¹ General Recommendation XIV

i utlandet mot sin vilje, skal få samme rettsvern som en person som befinner seg i Norge og søker opphold på selvstendig grunnlag. Vi støtter også at mishandlingsbestemmelsen i § 53 utvides til å gjelde unge voksne som har oppholdstillatelse på grunnlag av familieinnvandring med foreldre eller søsken.

Vi mener videre at dersom en person med midlertidig oppholdstillatelse i Norge etter § 40 og § 41, og som blir holdt tilbake i utlandet mot sin vilje og utsettes for mishandling der, bør ha rett til å søke om opphold på selvstendig grunnlag, uavhengig om hen ble mishandlet da hen var i Norge. Vi viser videre til bemerkningene våre til kapittel 18 om utfordringene med bestemmelsen om opphold på selvstendig grunnlag, som også vil få betydning i denne sammenhengen.

Vi støtter utvalgets forslag til endringer i utlendingsloven om bortfall av permanent oppholdstillatelse.

Til kapittel 33 - Fri rettshjelp – ufrivillig utenlandsopphold

Både CEDAW-komiteen og Istanbul-konvensjonen slår fast at offer for skadelige praksiser skal ha tilgang på fri rettshjelp der det er nødvendig. CEDAW-komiteen kritiserte i 2023 Norge for å ha en fri rettshjelpsordning som ikke dekker alle former for kjønnsbasert vold, og var særlig kritiske til rettshjelpsutvalget som i NOU 2020: 5 Likhhet for loven – Lov om støtte til rettshjelp (rettshjelpsloven), foreslo ikke å videreføre retten til fritt rettsråd for å vurdere forhold av betydning for anmeldelse i saker nevnt i straffeprosessloven § 107 a første ledd bokstav a eller b.

Utsatte for vold i nære relasjoner og kjønnsbasert vold har behov for så vel praktisk som juridisk bistand. At man sikrer fri rettshjelp for utsatte i saker som gjelder kjønnsbasert vold, herunder negativ sosial kontroll, æresmotivert vold, kjønnslemlestelse, tvangsekteskap osv., er avgjørende. Å kunne få bistand fra en advokat som kan informere generelt om hvilke rettigheter den voldsutsatte har, samt henvise den voldsutsatte til andre aktuelle instanser, for eksempel krisesenter og familievernkontor, er viktig, samt oppfølging i en eventuell rettsprosess. For personer med innvandrer- eller flyktningbakgrunn kan det være spesielt aktuelt og nødvendig med en slik oppfølging.

Ombudet mener det er avgjørende at fri rettshjelpsloven fortsatt omfatter fritt rettsråd uten behovsprøving etter lovens § 11 første ledd nummer 6 og 7, rett til bistandsadvokat etter straffeprosessloven § 107 a, og at personer som er ufrivillig i utlandet og risikerer å bli utsatt for kjønnsbasert vold, har rett på fritt rettsråd. Vi mener at fri rettshjelpsloven også må omfattesaker som gjelder søknad om og klage på avslag etter utlendingsloven § 53.

Vi mener til sist at det bør gis fritt rettsråd i saker som gjelder personer som er ufrivillig i utlandet og som trenger hjelp til å søke om oppholdstillatelse for å returnere til Norge, og støtter utvalgets forslag til ny bestemmelse i rettshjelpsloven om dette.

Avslutning

Ombudet takker for muligheten til å gi innspill, og ser frem til å følge departementets videre arbeid med NOU 2024: 13 – Lov og frihet.

Vennlig hilsen

Margrethe Søbstad
juridisk fagdirektør

Ingeborg Aa. Fjeldstad
seniorrådgiver

Dokumentet er elektronisk godkjent, og gyldig uten signatur.